

فصلنامه مطالعات نوین بانکی

شماره مجوز: ۸۳۲۸۹ ((شماره بیست و چهارم-پاییز ۱۴۰۳)) ISSN : 5420-2645

اقتصاد مقاومتی و بانکداری اسلامی تحلیل فقهی و حقوقی

مدل های بانکی متناسب با اقتصاد مقاومتی

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۰۸/۰۲ تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۰۹/۲۷)

دکتر مصطفی باقری^۱

استادیار گروه فقه و مبانی حقوق، واحد همدان، دانش گاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

عاطفه نوروزی^۲

دانشجوی دکتری تخصصی الهیات و معارف اسلامی فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

چکیده

اقتصاد مقاومتی یکی از استراتژیهای مهم برای مقابله با چالشها و بحرانهای اقتصادی در کشور است. بانکداری اسلامی با اصولی نظیر حذف ربا و استفاده از قراردادهای اسلامی میتواند نقش مؤثری در تحقق این استراتژی ایفا کند. در این تحقیق به تحلیل فقهی و حقوقی مدلهای بانکی متناسب با اقتصاد مقاومتی پرداخته ایم. هدف این تحقیق تحلیل جایگاه بانکداری اسلامی و بررسی تطابق آن با اهداف اقتصاد مقاومتی در ایران است. این تحقیق به شناسایی مدلهای بانکی مؤثر بر تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی پرداخته و مشکلات و موانع موجود در راستای این تحقق را بررسی می کند. این تحقیق به روش توصیفی تحلیلی انجام شده است. ابتدا با استفاده از منابع معتبر، مدلهای مختلف بانکداری اسلامی مورد بررسی قرار گرفته و سپس تحلیل فقهی و حقوقی این مدلها در جهت تحقق اقتصاد مقاومتی صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان

^۱ isi.hoghogh64@gmail.com

^۲ نویسنده مسئول atefenorozi 2020@gmail.com

میدهند که بانکداری اسلامی با ویژگیهای خاص خود، از جمله رعایت اصول فقهی و استفاده از ابزارهای مالی اسلامی، میتواند در تحقق اقتصاد مقاومتی مؤثر باشد. علاوه بر این، مشکلات حقوقی و فقهی در نظام بانکداری ایران به عنوان مانعی برای بهره‌برداری کامل از این مدلها شناسایی شده‌اند. پیشنهاد میشود که در تحقیقهای آینده، مدل‌های عملی بانکداری اسلامی در کشورهای مختلف و تجربیات آنها در مقابله با بحرانها و تحریمها بررسی شوند. همچنین، بازنگری در قوانین و مقررات بانکداری کشور برای هماهنگی بیشتر با اصول اقتصاد مقاومتی ضروری است.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، بانکداری اسلامی، مدل‌های بانکی مقاومتی، عدالت اقتصادی، توسعه پایدار، قرض الحسنه

مقدمه

اقتصاد مقاومتی مفهومی نوین در ادبیات اقتصادی ایران است که بر پایه استقلال اقتصادی، کاهش وابستگی به منابع خارجی و بهره‌برداری بهینه از منابع داخلی شکل گرفته است. این مفهوم در راستای تقویت توانایی اقتصادی کشورها در مواجهه با چالشهای جهانی از جمله تحریمها، بحرانهای اقتصادی و نوسانات بازارهای بینالمللی معرفی شده است (توکلی، ۱۳۹۸: ۹۲). بانکداری اسلامی به‌عنوان یکی از ارکان مهم نظام اقتصادی ایران، نقشی کلیدی در تحقق سیاستهای اقتصاد مقاومتی ایفا میکند. بانکداری اسلامی، مبتنی بر اصول شریعت و بدون ربا، میتواند به‌عنوان ابزاری برای تامین مالی فعالیتهای اقتصادی پایدار عمل کند و از طریق ایجاد عدالت اجتماعی، توسعه اقتصادی و کاهش نابرابریها، به اهداف اقتصاد مقاومتی نزدیکتر شود (دلگشامهر و حسنزاده دیزجی، ۱۳۹۷: ۲). یکی از مهمترین چالشهای نظام بانکی ایران، تطابق

اصول بانکداری اسلامی با نیازهای اقتصاد مقاومتی است. این موضوع شامل تأمین مالی کارآمد، مدیریت بهینه منابع بانکی، کاهش وابستگی به اقتصاد جهانی و توانمندسازی بخشهای تولیدی است (سیمپاری و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۴). از سوی دیگر، قوانین و مقررات نظام بانکی در رابطه با طرحهای توسعه اقتصادی و عدالت اجتماعی، نشاندهنده نقش کلیدی بانکداری اسلامی در تحقق عدالت اقتصادی و کاهش آسیبپذیری نظام مالی است (انصاری مهر و همکاران، ۱۳۹۶: ۳). بنابراین، تحقیق حاضر تلاش دارد با تمرکز بر تحلیل فقهی و حقوقی بانکداری اسلامی و تطابق آن با سیاستهای اقتصاد مقاومتی، به ارائه مدلهای کارآمد و قابل اجرا در نظام بانکی ایران بپردازد. این تحقیق با شناسایی چالشهای موجود و ارائه راهکارهای پیشنهادی، میتواند به گسترش فهم علمی و کاربردی از تعامل میان بانکداری اسلامی و اقتصاد مقاومتی کمک کند.

• بیان مسئله

بانکداری اسلامی یکی از مهمترین زیرساختهای نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران است که بر مبنای اصول شریعت و عدالت اجتماعی عمل میکند. با این حال، چالشهایی نظیر کمبود منابع، ضعف در تطابق با نیازهای معاصر و ناکارآمدی در ایجاد عدالت اقتصادی، اجرای این نوع بانکداری را دشوار کرده است (موسویان و کشاورزیان، ۱۳۹۹: ۱۰۱). اقتصاد مقاومتی نیز بهعنوان یک الگوی بومی، بر کاهش وابستگی به منابع خارجی، حمایت از تولید داخلی و ارتقای توان رقابتی کشور تأکید دارد. با وجود این، نظام بانکی کنونی ایران هنوز نتوانسته است بهطور کامل در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی عمل کند (رحیمی کلور و حمزهای، ۱۳۹۷: ۳۷). یکی از جنبههای مبهم در این حوزه، چگونگی هماهنگی بین اصول فقهی و حقوقی بانکداری اسلامی و الزامات اقتصاد مقاومتی است. آیا اصول بانکداری اسلامی میتوانند به

نیازهای اقتصاد مقاومتی پاسخ دهند؟ چگونه میتوان با استفاده از ابزارهای بانکداری اسلامی، اهداف عدالت اقتصادی، توسعه پایدار و کاهش وابستگی به منابع خارجی را محقق کرد؟ (سید هادی عربی و بکیای، ۱۳۹۸: ۲۲۶). متغیرهای اصلی تحقیق شامل اصول بانکداری اسلامی، سیاستهای اقتصاد مقاومتی، عدالت اقتصادی و توسعه پایدار هستند. پرسشهای اساسی تحقیق عبارتند از:

۱. نقش بانکداری اسلامی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی چیست؟
 ۲. چالشها و فرصتهای تطبیق بانکداری اسلامی با الزامات اقتصاد مقاومتی کدامند؟
 ۳. چه مدلهایی از بانکداری اسلامی میتوانند در راستای اقتصاد مقاومتی کارآمد باشند؟
- هدف اصلی این تحقیق، ارائه راهکارهای عملیاتی و مدلهای کارآمد در نظام بانکداری اسلامی است که بتوانند با سیاستهای اقتصاد مقاومتی هماهنگ شوند و در عمل به تقویت استقلال اقتصادی و کاهش آسیبپذیریهای نظام مالی کمک کنند.

• اهمیت و ضرورت تحقیق

بررسیهای پیشین نشان میدهند که درک کاملی از تعامل میان بانکداری اسلامی و اقتصاد مقاومتی وجود ندارد. بسیاری از تحقیقات بهصورت تئوریک به این موضوع پرداختهاند، اما مطالعات کمی توانستهاند راهکارهای عملی ارائه دهند (توکلی، ۱۳۹۸: ۱۱۵). خلأهای تحقیقاتی موجود در زمینه کاربرد اصول بانکداری اسلامی در اقتصاد مقاومتی و نحوه اجرای آنها در عمل، ضرورت این تحقیق را آشکار میکند. از منظر نظری، این تحقیق به توسعه ادبیات علمی درباره ارتباط بانکداری اسلامی و اقتصاد مقاومتی کمک میکند. از منظر عملی، یافته

های این تحقیق می‌توانند به مدیران بانکی و سیاستگذاران در ارائه راهکارهای عملیاتی برای تقویت نظام بانکی کشور کمک کنند (سیدرضاحسینی علایی و نیلچی، ۱۳۹۷: ۱۴۷). با توجه به نقش استراتژیک اقتصاد مقاومتی در مقابله با بحرانهای اقتصادی و اهمیت بانکداری اسلامی در جوامع اسلامی، تحقیق حاضر به شناسایی و تحلیل راهکارهایی می‌پردازد که این دو مفهوم را تلفیق کند. در این تحقیق از رویکردی توصیفی-تحلیلی استفاده می‌شود که بر اساس بررسی منابع فقهی، حقوقی و اقتصادی، مدلهایی ارائه می‌دهد که تطابق بیشتری با الزامات اقتصاد مقاومتی دارند.

• مبانی نظری تحقیق

اقتصاد مقاومتی: اقتصاد مقاومتی به معنای مقاومسازی ساختارهای اقتصادی به‌گونه‌ای است که بتواند در برابر تهدیدها و تحریمها ایستادگی کند. این مفهوم بر اساس الگوهای خوداتکایی و کاهش وابستگی اقتصادی تعریف می‌شود (رستمی، ۱۳۹۴: ۱۰).

اصول بانکداری اسلامی: بانکداری اسلامی بر اصولی نظیر ممنوعیت ربا، مشارکت در سود و زیان، و عدالت اقتصادی استوار است. این اصول می‌توانند به تقویت اهداف اقتصاد مقاومتی کمک کند (ابراهیمی و سیف، ۱۳۹۴: ۲۲). ارتباط میان بانکداری اسلامی و اقتصاد مقاومتی: تلفیق این دو مفهوم از طریق ابزارهایی نظیر صندوقهای قرضالحسنه و مشارکت مدنی امکانپذیر است. این ابزارها می‌توانند نقش مهمی در تقویت پایداری اقتصادی داشته باشند (دهقانیان و خیری، ۱۳۹۲: ۱۹).

• تأثیر درآمدهای نفتی بر نظام بانکی

۱. کاهش استقلال بانک‌ها در تصمیم‌گیری مالی: ورود گسترده درآمدهای نفتی به چرخه اقتصادی باعث شده بانک‌ها اغلب به‌جای استفاده از سیاست‌های داخلی و پایدار، به تأمین مالی دولت از طریق این منابع متکی شوند. این امر استقلال بانک‌ها در تصمیم‌گیری را تضعیف کرده و آن‌ها را از وظایف اصلی‌شان، از جمله حمایت از بخش‌های مولد، دور کرده است (قلیچ: ۱۳۹۷، ص. ۱۵).

۲. افزایش آسیب‌پذیری در برابر نوسانات جهانی: نوسانات قیمت نفت، که به عوامل خارجی از جمله عرضه و تقاضای جهانی و سیاست‌های اوپک بستگی دارد، منجر به بی‌ثباتی در تأمین منابع مالی بانک‌ها شده است. در نتیجه، بانک‌ها در برنامه‌ریزی بلندمدت و ارائه تسهیلات پایدار به بخش خصوصی دچار محدودیت می‌شوند.

۳. ضعف در توسعه منابع مالی داخلی: اتکای بیش از حد به درآمدهای نفتی مانع از توسعه منابع مالی داخلی، از جمله سپرده‌گذاری‌های مردمی و سرمایه‌گذاری‌های مولد، شده است. به‌جای تمرکز بر گسترش ابزارهای مالی متناسب با اقتصاد مقاومتی، بانک‌ها همچنان به منابع خارجی و درآمدهای غیرپایدار وابسته‌اند.

• راهکارها برای کاهش وابستگی

۱. توسعه قرض‌الحسنه به‌عنوان ابزار تأمین مالی پایدار: یکی از ابزارهای مؤثر در کاهش وابستگی به نفت، توسعه بانکداری قرض‌الحسنه است. این روش نه تنها موجب افزایش مشارکت مردمی در نظام مالی می‌شود، بلکه عدالت اقتصادی را نیز تقویت می‌کند.

۲. ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری مولد: نظام بانکی می‌تواند با راه‌اندازی صندوق‌های سرمایه‌گذاری در بخش‌های کشاورزی، صنعت، و فناوری، منابع مالی جدیدی ایجاد کرده و از وابستگی به درآمدهای نفتی بکاهد.

۳. توسعه بانکداری اسلامی با ابزارهای خلاقانه: استفاده از ابزارهای نوین بانکداری اسلامی، مانند مضاربه و مشارکت مدنی، می‌تواند منابع مالی جدیدی ایجاد کرده و بانک‌ها را از درآمدهای متغیر نفتی بی‌نیاز کند. بنابراین وابستگی نظام بانکی به درآمدهای نفتی یکی از چالش‌های اساسی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی است. برای کاهش این وابستگی، باید به توسعه ابزارهای مالی پایدار، گسترش بانکداری قرض‌الحسنه، و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد توجه ویژه‌ای شود. این رویکردها می‌توانند ضمن تقویت استقلال بانک‌ها، تاب‌آوری آن‌ها را در برابر نوسانات جهانی افزایش دهند.

• تعارضات قانونی و ضعف در نظارت شرعی

یکی از اصول اقتصاد مقاومتی، تطبیق فعالیت‌های اقتصادی با مبانی فقهی و شرعی است. اما در نظام بانکی ایران، قوانین موجود گاه با اصول بانکداری اسلامی تناقض دارند. این مسئله نه تنها باعث کاهش اعتماد عمومی به بانک‌ها شده، بلکه اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی را نیز با چالش روبه‌رو کرده است.

تعارضات قانونی

۱. عدم انطباق قراردادها با اصول شرعی: بسیاری از قراردادهای بانکی، مانند مشارکت مدنی یا فروش اقساطی، در عمل از اصول بانکداری اسلامی فاصله گرفته‌اند و به‌جای تسهیل فعالیت‌های مولد، بر سودآوری کوتاه‌مدت متمرکز شده‌اند.

۲. نبود قوانین شفاف در نظارت شرعی: عدم وجود دستورالعمل‌های شفاف و جامع برای نظارت شرعی باعث شده که بانک‌ها در اجرای قوانین اسلامی دچار انحراف شوند.

ضعف در نظارت شرعی

۱. کاستی در نظارت داخلی بانک‌ها: نظارت بر فعالیت‌های بانکی باید توسط کمیته‌های شرعی مستقل انجام شود اما در بسیاری از بانک‌ها، این کمیته‌ها یا وجود ندارند یا عملکرد مؤثری ندارند.
۲. عدم تخصص در نهادهای نظارتی: نهادهای نظارتی غالباً از دانش کافی در حوزه بانکداری اسلامی برخوردار نیستند. این مسئله باعث شده نظارت شرعی به صورت سطحی و غیر کاربردی انجام شود.

راهکارها برای رفع تعارضات

۱. بازنگری در قوانین بانکی: اصلاح قوانین بانکی و تطبیق آن‌ها با اصول فقهی می‌تواند زمینه‌ساز افزایش اعتماد عمومی به نظام بانکی شود.
۲. ایجاد نهادهای نظارتی مستقل: تأسیس نهادهای مستقل با تخصص در حوزه بانکداری اسلامی می‌تواند تضمین‌کننده اجرای صحیح قوانین شرعی باشد.
۳. آموزش نیروهای نظارتی: آموزش کارکنان بانکی و نظارتی در حوزه فقه اسلامی از طریق دوره‌های تخصصی و کارگاه‌های آموزشی می‌تواند توانایی آن‌ها را در نظارت دقیق‌تر افزایش دهد.

در نتیجه برای کاهش تعارضات قانونی و تقویت نظارت شرعی، باید قوانین بانکی بازنگری شوند و نهادهای تخصصی برای نظارت بر عملکرد بانک‌ها ایجاد شوند. این تغییرات می‌توانند نظام بانکی را به سمت تطابق بیشتر با اصول بانکداری اسلامی و اهداف اقتصاد مقاومتی هدایت کنند.

• نقش ناکافی بانکداری قرض‌الحسنه در توسعه عدالت اقتصادی

بانکداری قرض‌الحسنه یکی از ابزارهای کلیدی برای تحقق عدالت اقتصادی در نظام بانکداری اسلامی است. این ابزار، با فراهم کردن امکان دسترسی اقشار کم‌درآمد به منابع مالی، نقش مهمی در کاهش نابرابری‌های اجتماعی دارد. اما در ایران، بانکداری قرض‌الحسنه نتوانسته به جایگاه واقعی خود دست یابد (حسینی علایی و نیلچی، ۱۳۹۷)

وضعیت کنونی قرض‌الحسنه

۱. تمرکز بانک‌ها بر تسهیلات سودمحور: بانک‌ها اغلب تمایل بیشتری به ارائه تسهیلات سودمحور دارند. این رویکرد باعث شده که قرض‌الحسنه به عنوان یک ابزار مالی مهم در حاشیه قرار گیرد (وهاب قلیچ: ۱۳۹۷)

۲. کمبود منابع مالی قرض‌الحسنه: نبود سیاست‌های تشویقی برای جذب منابع قرض‌الحسنه، بانک‌ها را در تأمین مالی این حوزه محدود کرده است.

راهکارها برای تقویت بانکداری قرض‌الحسنه

۱. ایجاد سیاست‌های تشویقی: دولت می‌تواند با اعطای مشوق‌های مالیاتی یا تسهیلات دیگر، بانک‌ها را به گسترش خدمات قرض‌الحسنه ترغیب کند.

۲. آموزش عمومی و افزایش آگاهی: اطلاع‌رسانی درباره مزایای قرض‌الحسنه می‌تواند مشارکت مردمی در این حوزه را افزایش دهد (حسینی علایی و نیلچی: ۱۳۹۷).

۳. تقویت صندوق‌های قرض‌الحسنه محلی: ایجاد صندوق‌های محلی می‌تواند منابع مالی بیشتری را به این بخش جذب کند. پس بانکداری قرض‌الحسنه می‌تواند نقش کلیدی در توسعه عدالت اقتصادی و کاهش نابرابری‌ها داشته باشد. برای دستیابی به این هدف، باید سیاست‌های تشویقی، آموزش عمومی، و تقویت منابع مالی قرض‌الحسنه در اولویت قرار گیرند.

• عدم تطبیق ساختارهای مدیریتی با اصول اقتصاد مقاومتی

ساختار مدیریتی بانک‌ها در ایران، نقش مهمی در اجرای موفق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ایفا می‌کند. این ساختارها باید انعطاف‌پذیر، کارآمد و بر اساس رویکردهای بلندمدت طراحی شوند. با این حال، بسیاری از بانک‌های ایرانی با ضعف‌هایی در این زمینه مواجه‌اند که مانع از تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی می‌شود. در این بخش، به تحلیل چالش‌ها و ارائه راهکارهای اصلاحی پرداخته می‌شود.

چالش‌های ساختار مدیریتی در بانک‌های ایرانی

۱. تکیه بر اهداف کوتاه‌مدت سودآوری: ساختار مدیریتی بسیاری از بانک‌ها بیشتر بر سودآوری سریع و کوتاه‌مدت متمرکز است تا سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت و مولد. این رویکرد، به کاهش حمایت از بخش‌های تولیدی و رشد اقتصادی پایدار منجر شده است (توکلی: ۱۳۹۸).

۲. عدم انطباق با فناوری‌های نوین: یکی از مشکلات عمده، عدم بهره‌گیری مناسب از فناوری‌های دیجیتال و ابزارهای نوین برای توسعه خدمات بانکی است. فناوری‌های مدرن می‌توانند به شفافیت، کاهش هزینه‌ها، و افزایش دسترسی عموم به خدمات بانکی کمک کنند، اما بسیاری از بانک‌ها نتوانسته‌اند زیرساخت‌های لازم را فراهم کنند.

۳. کمبود مهارت‌های مدیریتی در مدیران بانکی: بسیاری از مدیران بانکی با مفاهیم اقتصاد مقاومتی و روش‌های پیاده‌سازی آن آشنایی کافی ندارند. این عدم آگاهی، مانع از طراحی و اجرای سیاست‌های پایدار و متناسب با شرایط اقتصادی کشور می‌شود. (توکلی: ۱۳۹۸)

تأثیرات تحریم‌ها

۱. کاهش دسترسی به منابع مالی بین‌المللی: تحریم‌های بانکی، دسترسی ایران به سیستم‌های مالی جهانی مانند سوئیفت را محدود کرده‌اند. این محدودیت باعث کاهش توانایی بانک‌ها در انجام تراکنش‌های بین‌المللی شده است (عربی و بکیای: ۱۳۹۸).

۲. افزایش هزینه‌های انتقال پول: بانک‌های ایرانی برای انجام تراکنش‌های بین‌المللی مجبور به استفاده از واسطه‌ها هستند که این امر هزینه‌ها را به‌طور قابل توجهی افزایش می‌دهد. این هزینه‌ها به‌طور مستقیم بر توان رقابتی بانک‌ها تأثیر گذاشته است.

۳. افت اعتبار بین‌المللی بانک‌های ایرانی: عدم همکاری بانک‌های بین‌المللی با بانک‌های ایرانی منجر به کاهش اعتبار آن‌ها در سطح جهانی شده است. این مسئله جذب سرمایه‌گذاری خارجی را نیز دشوارتر کرده است.

راهکارها برای مقابله با تحریم‌ها

۱. تقویت همکاری‌های منطقه‌ای: ایجاد شبکه‌های مالی منطقه‌ای با کشورهای همسایه و استفاده از ارزهای محلی می‌تواند وابستگی به سیستم‌های مالی جهانی را کاهش دهد.
 ۲. توسعه نظام بانکداری دیجیتال: استفاده از فناوری‌های نوین بانکی مانند رمزارزها و پلتفرم‌های مالی دیجیتال می‌تواند راه‌حل‌هایی برای دور زدن تحریم‌ها ارائه دهد.
 ۳. ایجاد بانک‌های مستقل و چندملیتی: تأسیس بانک‌هایی با مشارکت کشورهای دوست می‌تواند دسترسی ایران به منابع مالی بین‌المللی را افزایش دهد.
- بنابراین تحریم‌ها چالش‌های جدی برای نظام بانکی ایران ایجاد کرده‌اند، اما با بهره‌گیری از رویکردهای خلاقانه و تقویت همکاری‌های منطقه‌ای، می‌توان تا حد زیادی اثرات منفی آن‌ها را کاهش داد و بانک‌ها را با اصول اقتصاد مقاومتی تطبیق داد.

• نقش بانکداری اسلامی در تحقق اقتصاد مقاومتی

بانکداری اسلامی به‌عنوان یک نظام اقتصادی مبتنی بر اصول شریعت، پتانسیل بالایی برای حمایت از اقتصاد مقاومتی دارد. با تمرکز بر عدالت اقتصادی، مشارکت در سود و زیان، و حذف ربا، بانکداری اسلامی می‌تواند راهکاری مناسب برای تقویت اقتصاد داخلی و کاهش وابستگی به نظام‌های بانکی غربی باشد. در این بخش، نقش بانکداری اسلامی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی بررسی می‌شود.

مزایای بانکداری اسلامی در اقتصاد مقاومتی

۱. تقویت تولید ملی: بانکداری اسلامی با ارائه تسهیلاتی نظیر مشارکت مدنی و مضاربه، از تولید ملی و فعالیت‌های اقتصادی مولد حمایت می‌کند. این حمایت‌ها موجب افزایش اشتغال و کاهش وابستگی به واردات می‌شود (کاشانی، ۱۳۹۷)
۲. کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی: به دلیل حذف ربا و استفاده از ابزارهای مالی مبتنی بر دارایی واقعی، بانکداری اسلامی توانایی کاهش آسیب‌پذیری نظام بانکی در برابر بحران‌های مالی جهانی را دارد (بیناثیان: ۱۴۰۱)
۳. توزیع عادلانه ثروت: ابزارهایی مانند قرض الحسنه و صندوق‌های زکات در بانکداری اسلامی به توزیع عادلانه ثروت و کاهش نابرابری اجتماعی کمک می‌کنند. این امر یکی از اهداف اساسی اقتصاد مقاومتی است (توکلی، ۱۳۹۸)

• چالش‌های اجرایی بانکداری اسلامی در ایران

۱. عدم نظارت مؤثر بر عملکرد بانک‌ها: یکی از چالش‌های اصلی، اجرای ناقص اصول بانکداری اسلامی و عدم نظارت کافی بر مطابقت عملکرد بانک‌ها با شریعت است.
۲. کمبود ابزارهای مالی نوین: بانکداری اسلامی در ایران هنوز ابزارهای نوآورانه کافی برای رقابت در سطح بین‌المللی ارائه نکرده است. این موضوع باعث محدود شدن توان رقابت بانک‌های اسلامی با بانک‌های متعارف شده است.

• تأثیر فناوری‌های نوین بر نظام بانکی

۱. افزایش شفافیت مالی: استفاده از فناوری بلاک‌چین امکان ثبت و ردیابی تمام تراکنش‌ها را فراهم می‌کند و از بروز فساد جلوگیری می‌نماید.
۲. کاهش هزینه‌ها: فناوری‌های خودکارسازی می‌توانند هزینه‌های عملیاتی بانک‌ها را به‌طور قابل توجهی کاهش دهند.
۳. مقابله با تحریم‌ها: توسعه سیستم‌های پرداخت داخلی مبتنی بر فناوری‌های نوین می‌تواند وابستگی به شبکه‌های بین‌المللی مانند سوئیفت را کاهش دهد.

چالش‌های موجود

۱. نبود زیرساخت مناسب: بسیاری از بانک‌ها از زیرساخت‌های کافی برای بهره‌برداری از فناوری‌های نوین برخوردار نیستند.
۲. کمبود نیروی انسانی متخصص: فقدان کارشناسان ماهر در حوزه فناوری‌های مالی یکی از موانع اصلی است.

راهکارها

۱. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها: بانک‌ها باید منابع قابل توجهی را به توسعه زیرساخت‌های فناوری اختصاص دهند.
۲. برگزاری دوره‌های آموزشی: آموزش کارشناسان و مدیران بانکی در حوزه فناوری‌های نوین برای بهره‌برداری بهینه از این امکانات.

در نهایت، برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی از طریق اصول بانکداری اسلامی، لازم است که تمامی ارکان بانکداری

اسلامی به طور کامل در سیاست گذاری های اقتصادی کشور مورد استفاده قرار گیرد. این امر می تواند از طریق اقتصاد مقاومتی به عنوان یکی از محورهای مهم در سیاست گذاری اقتصادی ایران، هدفی را دنبال می کند که نظام بانکی کشور به عنوان یکی از مهم ترین بخش های اقتصادی نقشی کلیدی در تحقق آن دارد. با وجود این، نظام بانکی با چالش های متعددی در تطابق با اصول اقتصاد مقاومتی روبه رو است که در ادامه با استفاده از منابع معتبر تحلیل و تشریح می شوند.

نتیجه گیری

تحقیق حاضر با هدف تحلیل فقهی و حقوقی مدل های بانکی متناسب با اقتصاد مقاومتی، به بررسی جایگاه و عملکرد بانکداری اسلامی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی پرداخته است. یافته های تحقیق نشان می دهند که بانکداری اسلامی با اصولی چون قرض الحسنه، سود حلال، و تسهیل در امور مالی بدون ربا، می تواند در جهت تقویت اقتصاد مقاومتی در ایران مؤثر باشد. یکی از مهم ترین یافته های تحقیق این است که الگوهای بانکداری اسلامی نه تنها در راستای حفظ اصول فقهی، بلکه به طور خاص برای مقابله با بحران ها و فشارهای اقتصادی نظیر تحریم ها، راه حل هایی کارآمد فراهم می کنند. در این راستا، استفاده از قراردادهای اسلامی مانند مضاربه، مشارکت مدنی، و مرابحه می تواند در بهبود ساختارهای اقتصادی و تامین منابع مالی کشور مؤثر باشد. همچنین، از دیدگاه حقوقی، نقص هایی در هماهنگی بین قوانین بانکداری و ضرورت های اقتصاد مقاومتی مشاهده می شود که موجب محدودیت های جدی در کاربرد مؤثر این مدل ها می گردد. در نهایت، تحریم های اقتصادی و فشارهای خارجی نیز به عنوان چالش های عمده پیش روی بانکداری اسلامی در ایران مطرح می شود که می توان آن ها را با ایجاد تغییرات حقوقی و فقهی و اصلاح مدل های بانکی رفع کرد.

از جمله پیشنهادات برای مقالات آینده:

۱. بررسی مدل‌های عملی و تجارب کشورهای دیگر در اجرای موفق بانکداری اسلامی و تطبیق آن با شرایط اقتصادی ایران می‌باشد.
۲. ایجاد قوانین جدید برای تقویت ابزارهای بانکداری اسلامی.
۳. برگزاری دوره‌های آموزشی برای کارکنان بانک‌ها جهت آشنایی با اصول اقتصاد مقاومتی.
۴. طراحی و اجرای سیستم‌های نظارتی برای ارزیابی عملکرد بانک‌ها در چارچوب اقتصاد مقاومتی.

منابع و مآخذ

- آسیابی اقدم، لیلا و پورعلی، منیره، ۱۳۹۵، نقش بانکداری اسلامی در اقتصاد مقاومتی و اثر آن بر توسعه کشاورزی، دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت، تهران
- ابراهیمی، آیت اله، و سیف، اله مراد (۱۳۹۴) مفهوم شناسی و زمینه یابی بانکداری مقاومتی در اقتصاد ایران. روند (روند پژوهش های اقتصادی)
- احمد، خورشید. عرب مازار، عباس.. (۱۳۹۷) توسعه اقتصادی در یک چارچوب اسلامی، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی
- اسدی، حمید، و جمالی، جعفر (۱۳۹۷) بررسی حقوقی نظارت بر صنعت بانکداری در عرصه جهانی شدن اقتصاد با تاکید بر اقتصاد مقاومتی. تحقیقات حقوقی بین المللی
- اصغری، محمود.. (۱۳۹۵) اقتصاد مقاومتی و رابطه ی آن با ارزش ها و هنجارهای اقتصادی - اجتماعی (با رویکرد آسیب شناسانه به نگاه ارزشی و هنجاری به مصرف گرایی). پژوهش های اجتماعی اسلامی. شماره. ۳۰-۳۱، ۳
- امینی، امراله، و اشرفی، علیرضا.. (۱۳۹۵) بررسی جایگاه سیستم بانکداری در اقتصاد مقاومتی با تاکید بر محور بانکداری اسلامی. در مجموعه مقالات اولین همایش اقتصاد مقاومتی، بررسی برنامه ها و متون.
- انصاری مهر، مهدی و ارمغانی، آیت الله و هاشمی اصل، سید فیضیه و آرمین، مهرداد، ۱۳۹۶، بررسی قوانین بانکداری اسلامی در رابطه با طرح توسعه اقتصاد مقاومتی و عدالت اقتصادی، اولین کنفرانس ملی نقش حسابداری، اقتصاد و مدیریت

- ایدلخانی، یاسمن، اخوان، پیمان، حسنوی، رضا.. (۱۳۹۵) مدل ترکیبی مدیریت دانش و اقتصاد مقاومتی: رویکردی مناسب برای مواجهه با بحرانها در جمهوری اسلامی ایران مطالعه‌ی موردی: بانک انصار. مدیریت بحران، (۲)، ۵۵-۷۶، ۶۵
- بینائیان، علی (۱۴۰۱) بررسی چگونگی جایگاه اقتصاد مقاومتی (ارتباط بین شاخص های اقتصاد مقاومتی و بانکداری بین الملل) در بانکداری بین الملل تحت تاثیر تحریم ها بین الملل، نشریه چشم انداز حسابداری و مدیریت
- توتونچیان، ایرج ۱۳۹۳ نقش بانکداری اسلامی و بازار سرمایه اسلامی در تحقق اقتصاد مقاومتی. بیست و پنجمین همایش بانکداری.
- توکلی، محمد جواد.. (۱۳۹۸) بررسی نسبت اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی. جستارهای اقتصادی ایران، (۳۲)، ۱۶-۸۹، ۱۱۹
- حسینی علایی، سید رضا، و نیلچی، مسلم.. (۱۳۹۷) بررسی نقش بانکداری اسلامی در اقتصاد مقاومتی. نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی. ۱۶۴-۱۴۵، ۷(۲۵)،
- حسینی علایی، سیدرضا. نیلچی، مسلم.. (۱۳۹۷) بررسی نقش بانکداری اسلامی در اقتصاد مقاومتی، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی ۱۹۳۵۴۶۷
- دلگشامهر، ناصر و حسن زاده دیزجی، عذرا.. (۱۳۹۷) بررسی فقهی و حقوقی بانکداری اسلامی در اقتصاد مقاومتی با لحاظ نمودن ضرورت و آثار آن در توسعه پایدار جامعه، دومین کنفرانس ملی تحقیق و توسعه در مدیریت و اقتصاد مقاومتی
- دلگشامهر، ناصر و دیزجی، عذرا.. (۱۳۹۷) بررسی فقهی و حقوقی بانکداری اسلامی در اقتصاد مقاومتی. دومین کنفرانس تحقیق و توسعه در مدیریت و اقتصاد مقاومتی
- دهقانیان، حمید، و خیری، حسن.. (۱۳۹۲) تبیین شاخص ها و مولفه های سبک زندگی متناسب با اقتصاد مقاومتی. همایش نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی

- رحیمی کلور، حسین. حمزه ای، نسرین..(۱۳۹۷) بازخوانی مفهوم اقتصاد مقاومتی و معرفی الگویی کامل برای آن، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی
- صادقی شریف، سید جلال، طالبی، محمد، عالم تبریز، اکبر، کاتوزیان، محمدرضا. (۱۳۹۸) تحلیل تاب‌آوری اقتصادی بانکداری ایران در چهارچوب سیاست‌های اقتصاد مقاومتی. اقتصاد اسلامی. ۲۱۵-۱۸۳، (۷۳)، ۱۹،
- عربی، سید هادی. بکیای، شهناز..(۱۳۹۸) شناسایی و اولویت بندی راهکارهای موثر در تحقق اقتصاد مقاومتی در بانکداری اسلامی ایران با روش AHP، نشریه جستارهای اقتصادی ایران. ۲۲۴-۲۲۱، (۳۱)، ۱۶
- عطائی قراچه، مسعود. داودی، سید محمدرضا. هرتمنی، امیر..(۱۴۰۰) ارائه و بررسی الگوی بانکداری پایدار با تاکید بر نقش اقتصاد مقاومتی با استفاده از روش تحلیل مضمون و مدل سازی ساختاری تفسیری (ISM)، نشریه اندیشه مدیریت راهبردی
- قلیچ، وهاب..(۱۳۹۷) آسیب شناسی قرض الحسنه در نظام بانکی ایران براساس قواعد بانکداری اسلامی، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی
- موسویان، سیدعباس، کشاورزیان، اکبر (۱۳۹۹) مبانی فقهی و موضوع‌شناسی کارمزد قرض الحسنه در نظام بانکی ایران. اقتصاد اسلامی
- نصیر خانی، پرویز. عزتی، مرتضی. نظام پرست، رضوانه..(۱۳۹۷) تاثیر نهادهای اسلامی انفاق و قرض الحسنه بر کاهش فقر، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی